

Riksantikvarieämbetet
Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV ÖST RAPPORT 2007:54

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 2 OCH SLUTUNDERSÖKNING

Boplatser vid väg

RAÄ 217
Öninge 11:1, Bjuggården
Ödeshögs socken och kommun
Östergötland

Dnr 421-2735-2006

Bengt Elfstrand

UV ÖST RAPPORT 2007:54

ARKEOLOGISK UTREDNING ETAPP 2 OCH SLUTUNDERSÖKNING

Boplatser vid väg

RAÄ 217

Öninge 11:1, Bjuggården

Ödeshögs socken och kommun

Östergötland

Dnr 421-2735-2006

Bengt Elfstrand

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

Riksantikvarieämbetet

Avdelningen för arkeologiska undersökningar

UV Öst

Roxengatan 7, 582 73 Linköping

Tel. 013-24 47 00

Fax 013-10 13 24

uvost@raa.se

www.raa.se/uv

Omslagsbild En knacksten från skärvstenslagret i östra delen av schakt 1. Foto Claes Brännfjord.
Bakgrundsbilden visar schakt 1 och överst i bild syns höjden med gravfältet RAÅ 8:1. Foto Bengt Elfstrand.

Produktion/grafisk form Britt Lundberg

Grafik Lars Östlin

Foto Claes Brännfjord, Bengt Elfstrand

Utskrift UV Öst, Linköping 2007

Kartor ur allmänt kartmaterial, ©Lantmäteriverket, 801 82 Gävle. Dnr L 1999/3.

© 2007 Riksantikvarieämbetet

UV Öst, Rapport 2007:54

ISSN 1404-0875

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	5
Syfte och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Undersökningsresultat	8
Slutsats	8
Referenser	9
Tryckta källor	9
Otryckta källor	9
Administrativa uppgifter	9

Fig 1. Karta över Östergötland med platsen för utredningen och slutundersökningen markerad.

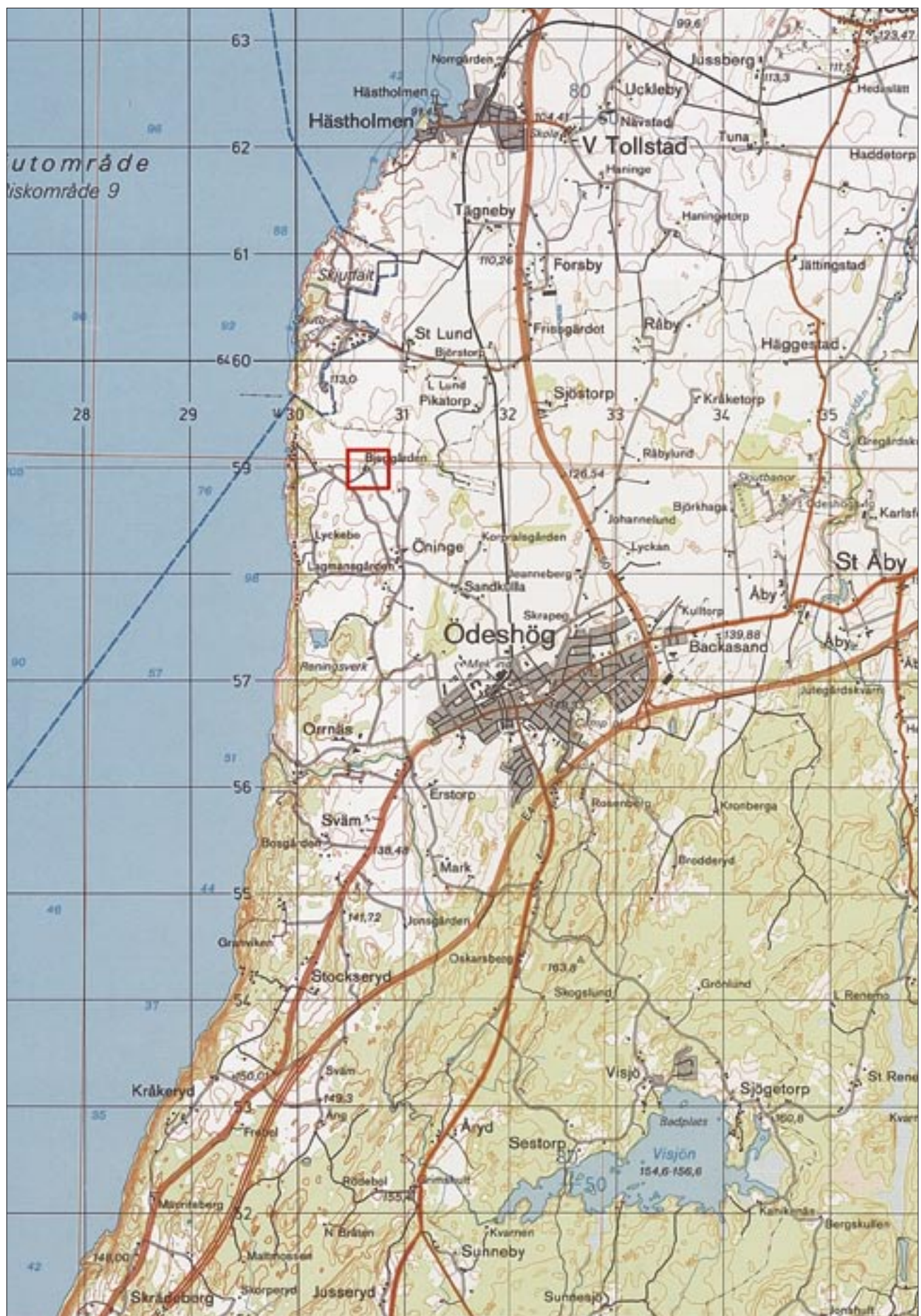

Fig 2. Utdrag ur analoga Gröna kartan Hjo SO med utredningsområdet markerat. Skala 1:50 000.

Arkeologisk utredning etapp 2 och slutundersökning

Boplatser vid väg

Sammanfattning

I samband med anläggandet av en campingplats planerades en ny vägsträcka för att avleda trafiken från gårdstomterna vid Bjuggården, Öninge, Ödeshögs socken. För detta utfördes en arkeologisk utredning i den nya vägsträckningen. Hela vägområdet banades av och kontrollerades. I vägsträckningen framkom en härdrest och i östra änden på vägområdet utbreddes sig längst ner i en sluttning ett nerodlat kulturlager i en smal remsa som innehöll rikligt med skärvsten. I detta lager syntes små smuliga bitar med bränd lera. En knacksten, en malstenslöpare och några brända ben tillvaratogs. Anläggningarna undersöktes.

Inledning

Fastighetsägarna till Bjuggården Niklas Svensson och Jessica Hedlund planerade ett nytt vägavsnitt längre bort från gårdsbebyggelsen i samband med anläggandet av en campingplats. Undersökningsområdet med RAÄ 217 ligger på fastigheten Öninge 11:1, Bjuggården i Ödeshögs socken och kommun, Östergötland. Den nya vägen går i öst-västlig riktning söder om bebyggelsen över en flack kulle som utgjorde ett utmärkt läge för en boplat. Riksantikvarieämbetet, Avdelningen för arkeologiska undersökningar, UV Öst genomförde en utredning etapp 2 inom en ca 130 m lång och 3 m bred sträcka mellan två befintliga vägar. För utredningen och undersökningen gav Länsstyrelsen ett muntligt tillstånd kopplat till ärendet för campingplatsen (Lstn dnr: 431-620-05). Ansvarig för utredningen var Bengt Elfstrand som också skrivit rapporten. Niklas Svensson och Jessica Hedlund stod för samtliga kostnader.

Syfte och metod

Syftet var att konstatera om det fanns några förhistoriska lämningar på den flacka förhöjningen. Om det rörde sig om några enstaka anläggningar kunde de undersökas och borttagas. Vägen skulle dras över en flack höjd som är ett typiskt läge för flatmarksgravfält eller en boplat. Ett gravfält låg dessutom öster om exploateringsytan. Alldeles intill det nya vägläget har en ladugård stått och området öster och väster om ladugården har också använts som åker, vilket kunde medföra markskador. Det aktuella området banades av och fornlämningarna dokumenterades genom beskrivning, ritning och fotografering. Ärendet är registrerat i dokumentationssystemet Intrasis.

Topografi och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet ligger ca 500 m öster om Vätterns strand. Bjuggården ligger i ett 6–700 m brett stråk av glacial finmo som löper ca 4 km mot nordnordost mellan Ödeshögs reningsdamm i söder och Stora Lund i norr. Öster om detta stråk tar den näringsrika leriga-sandiga, blockfattiga moränen vid med hög kalkhalt (Svantesson 1981:43). Små bergsknallar är spridda i kulturlandskapet som har en svagt böljande karaktär med grusig-sandig morän på en del höjder. Landskapet är öppet på grund av hög uppodling. Den planerade vägen går över en mindre moränhöjd.

I omgivningarna kring Bjuggården finns flera registrerade fornlämningar. Endast 100 m öster om undersökningsområdet ligger ett gravfält (RAÄ 8:1–2) med 10 runda- och två kvadratiska stensättningar. Ett litet gravfält (RAÄ 9:1) med 8 runda stensättningar ligger ca 900 m söderut. Dessa två gravfält torde vara från äldre järnåldern. Vid arkeologiska undersökningar i trakten har boplatser påträffats som tidigare varit okända. En (RAÄ 216) är funnen ca 350 m

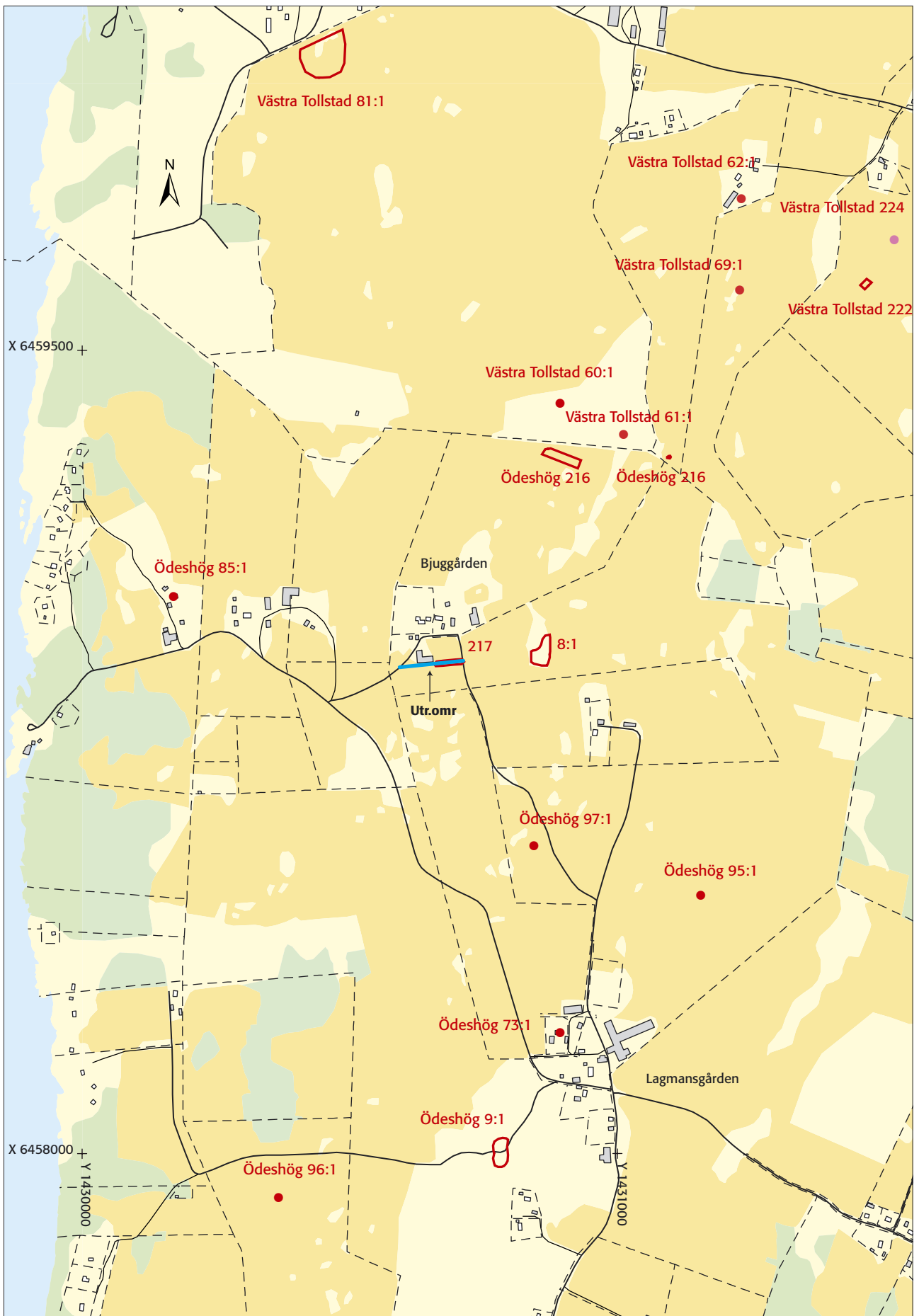

Fig 3. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med utredningsområdet och de angränsande fornlämningarna markerade. Skala 1:10 000.

Fig 4 (t h). Schakt 1. Marken består av sandig, grusig morän som lutar mot öster. I schaktets ände fanns ett skärvstenslager som odlats ner. I bakgrunden syns höjden med gravfältet RAÅ 8:1. Foto från V. Bengt Elfstrand.

Fig 5 (nedan). Plankarta över området med schakten och anläggningarna samt fynden markerade. Skala 1:2000.

norrut och består av härdar (Stenvall 2005:3) vilken torde vara från äldre järnåldern liksom den aktuella boplatsen (RAÄ 217) och tre boplatser (RAÄ 222, 223 och 224 i Västra Tollstads sn) ytterligare några hundra meter längre norrut har tolkats vara från bronsåldern eller yngre stenåldern (Stenvall 2007:6). Inom samma område som dessa boplatser finns skålgropsförekomster (RAÄ 61:1, 62:1 och 69:1 i Västra Tollstads sn) som räknas ha tillkommit under bronsåldern eller äldre järnåldern. Också lösfynd från yngre stenåldern (RAÄ 73:1, 85:1 och 96:1) ligger spridda i området söder och väster om Bjuggården. Det är stenyxor. En slipsten (RAÄ 97:1) är funnen några hundra meter söderut från undersökningsområdet. En minnessten har placerats på en åker norr om Bjuggården. Denna är rest som ett minne efter en flygolycka 1925 då korpral O. Jakobsson störtade på platsen.

Undersökningresultat

Den aktuella vägsträckningen planerades att gå 50 m söder om den befintliga vägen som gick upp till Bjuggårdens bebyggelse. Avsikten med den nya vägen var att avleda campingtrafiken från gårdsbebyggelsen. Den nya sträckningen löper i öst-väst och förbinder gårdsvägen söder om en nu riven ladugård. Hela den 130 m långa och 3 m breda sträckningen banades av. Schaktet löpte över en flack moränhöjd. I åkerytan på ömse sidor om läget för ladugården förekom enstaka skärvstenar. Själva ladugårdsbygget hade förstört ca 30 m av marken på krönet av höjden.

Schakt 1 var 60 m långt och 3 m brett och gick nedför östsluttningen av höjden mellan ladugården i väster och anslutningsvägen i öster. Plöjskiktet var ca 0,20 m tjockt längst upp och 0,50 m längst ner i östra änden och bestod av grått humusblandat moigt grus med enstaka skärvstenar. Ca 6 m mot öster från den västra schaktänden nära höjdrönet låg en härdrest (A1) under plöjskiktet i den beigebruna sandiga markbotten. Härdresten bestod fläckvis av svart sot i en mörkgrå svagt sotig, 0,90 m i diameter rund fläck som var 0,06 m djup med en i det närmaste plan botten. I sotet kom enstaka skärvstenar. Ett sotprov är taget (F1) för datering. I den östra kanten av schaktet låg under plöjskiktet ett mörkgrått lager (A2) med skärvsten och skörbränd sten, partvis ganska rikligt, med små smuliga brända lerbitar och kolsplitter samt fläckvis med en svag sotuppblandning. Lagret täckte en ca 4 m bred yta tvärsöver schaktet och ligger förmodligen kvar på båda sidor om detta. Lagret blev 0,10 m tjockt längst ner mot öster. Skärvstenen var något talrikare i det 0,50 m tjocka plöjskiktet än längre västerut. I lagret påträffades en knacksten (F3) och en malstenslöpare (F4). I den beigebruna sandiga grusbotten ca 15 m väster om den östra schaktänden låg några brända ben (F2). Anläggningarna undersöktes och borttogs.

Schakt 2 var 35 m långt och 3 m brett och låg i västsluttningen på västra sidan om ladugårdsresterna på krönet av höjden. Schaktet gick ända fram i väster till anslutningsvägen. Det gråa moiga sand- och gruslagret innehöll enstaka skärvstenar. Detta skikt var också humusblandat och varierade i tjocklek mellan 0,20–0,30 m och utgjordes av plöjskiktet. Detta vilade på beigebrun sandig, grusig morän. Inga anläggningar eller fynd påträffades.

Slutsats

Den flacka höjden ligger ganska nära gravfältet RAÄ 8:1 och det sandiga, grusiga markunderlaget på en höjd kunde tolkas som ett utmärkt läge för en boplat. Lagret A2 visade att det legat en boplat på höjden som odlats ner till den östra foten av sluttningen. Detta kunde konstateras genom fynden av bränd lera, kolsplitter, skörbränd sten och skärvsten samt en knacksten och en malstenslöpare. Det kan inte uteslutas att lager ligger kvar på båda sidor om schaktet och på södra sidan av höjden. En härdrest (A1) var kraftigt sönderplöjd längre upp i sluttningen. Även några brända ben framkom i markbotten. Att boplatsen odlats ner visar också det ovanpåliggande plöjskiktet som var tjockast i den nedre delen av sluttningen samt skärvstenen i detta. Boplatsen är förmodligen från äldre järnåldern.

Linköping i april 2007

Bengt Elfstrand

Referenser

Tryckta källor

- Stenvall, J. 2005. *Öninge. Inför nyplanerad campingplats inom Öninge 2:2, Ödeshögs socken och kommun, Östergötland. Dnr: 421-139-2005*. Arkeologisk utredning etapp 2. Riksantikvarieämbetet. Rapport UV Öst 2005:19. Linköping.
- Stenvall, J. 2007. *Fornlämningar på åkrar runt Öninge. Inför nyanläggning av VA-ledning mellan Öninge 2:2, Pikatorp 1:9 m fl, Västra Tollstads och Ödeshögs socken, Ödeshögs kommun, Östergötland. Dnr: 422-3276-2006*. Arkeologisk undersökning i form av en antikvarisk kontroll. Riksantikvarieämbetet. UV Öst rapport 2007:5. Linköping.
- Svantesson, S-I. 1981. *Beskrivning till jordartskartan HJO SO*. Sveriges Geologiska Undersökning (SGU). Serie Ae Nr 44. Uppsala.

Otryckta källor

FMIS. Riksantikvarieämbetets fornminnesinformationssystem.

Administrativa uppgifter

Län: Östergötland
Landskap: Östergötland
Kommun: Ödeshög
Socken: Ödeshög
Plats: Öninge 11:1, Bjuggården

Läge: Ekonomiskt kartblad, 8E 1g Ödeshög, 084 16
Undersökningens mittpunkt: X6458,91 Y1430,67
Koordinatsystem: RT 90 2,5 gon V
Höjdsystem: RH 00

Riksantikvarieämbetet dnr: 421-2735-2006
Länsstyrelsens dnr: 431-620-05
Länsstyrelsens beslutsdatum: 2006-07-06 (muntligt B Häger)
Projektnummer: 1520825
Intrasisprojekt: O2006195
Rapportnummer: 2007:54

Ansvarig arkeolog: Bengt Elfstrand

Beställare: Länsstyrelsen i Östergötlands län
Kostnadsansvarig: Niklas Svensson och Jessica Hedlund

Undersökningstid: 2006-07-05
Undersökningområde: 390 m²
Undersökt yta: 300 m²

Fynden förvaras på UV Öst i väntan på fyndfördelning.
Rapportmaterialet förvaras på ATA (Antikvarisk topografiska arkivet), Stockholm.